

Remissunderlag

Regional strategi

Hälsa och Kultur i Hälsölänet Kalmar

hälsa kultur

Emma Gustavsson & Emma Angelin Holmén

2016-04-14

Innehåll

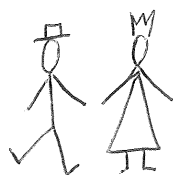
Hälsa och Kultur i Hälsolänet Kalmar	0
1. Inledning.....	2
2. Bakgrund	3
3. Syfte med strategin	3
4. Strategins mål.....	4
5. Hur ska kommuner och landsting uppnå målen	5
Politiska riktlinjer och dokument.....	5
Samverkan, metodutveckling och kompetenshöjning	5
6. Ansvarsfördelning och berörda parter	6
7. Samarbeta med forskningen	7
8. Implementering av strategin	7
Bilaga 1	9
Projektet” Hälsa och Kultur i Hälsolänet Kalmar” och pilotprojekten	9
Rehabprojekt – konst och hemslöjd i Emmaboda	9
Kultur på recept i Mönsterås	9
Nätverk för kulturombud inom omsorgen med upptakt dans	9
Clowner inom vuxenpsykiatri	10
Kulturarv som metod inom äldreomsorgen	10
Nöjesparken.....	10
Kravlös dans för ungdomar med nedsatt psykisk hälsa.....	10
Hemslöjdsutveckling med äldreomsorgen	11
Musik-Serum för dagens bristvara= glädje	11
Kulturkanal.....	11
Bilaga 2	11

1. Inledning

Det är förmiddag en härlig vårdag på Norrlidshemmet i Kalmar. Vid den här tiden brukar det vara lugnt, men idag råder febril verksamhet. Det byggs en scen, någon kommer med sladdar och någon annan med ett chokladhjul. Flera äldre rör sig i samlingslokalen och tittar nyfiket. Personalen kommer med korvgrytor och det dukas fram läskedrycker och kaffe. Det ligger förväntan i luften. Fler och fler av de boende samlas, personalen anländer med människor i rullstolar från alla avdelningar. Många är finklädde i klänningar och hattar. Det fnissas och hälsas. Samlingssalen blir helt full men det går alltid in några till. Så börjar showen. Alla hälsas välkomna till Nöjesparken och musiken drar igång! Vi får höra gamla slagdängor och danslåtar, det är melodrama och magi. Lotter och dansbiljetter delas ut och chokladhjulet snurrar gång på gång! Vem är den lyckliga vinnaren? Vem vill kasta bollar? En doft av aqua Vera sprids i lokalen och rätt som det är dyker en livs levande kanin upp. Alla engageras, få sitter stilla. Föreställningen är magnifik och inkluderande i lagom takt. Efter avslut bjuds det på Bullens varmkorv med senap och läskedryck. Mycket senare återvänder de äldre till sina boenden uppfyllda av en kulturupplevelse som man kan återkomma till ofta. Så vill vi väl ha det på äldre dagar om vi bor på ett äldreboende i Kalmar län.

Föreliggande strategi handlar om hur kultur leder till en bättre folkhälsa i länet och hur alla ska få tillgång till kultur - oavsett vem du är eller vilka förutsättningar du har. Strategin bygger på tesen att kulturen är en kreativ kraft som ger en demokratisk möjlighet för människor att utveckla sina sinnen och bildning, uppleva glädje, lust, sorg och dramatik.

Hälsa+ Kultur = Bättre folkhälsa för invånarna i Kalmar län! En god folkhälsa för länets invånare är en rättighet. Kultur är på samma sätt en rättighet och har ett egenvärde. När kulturen kan användas som en metod för en bättre folkhälsa gynnas både den enskilde och samhället i stort. Precis som att 1+1 blir 3!

HÄLSA + KULTUR
= SANT

OM HÄLSA OCH KULTUR
GIFTER SIG BLIR DET NOG
BÄTTRE ATT LEVA I KALMAR LÄN!

2. Bakgrund

Vad är kultur? Kultur är trädgården du anlägger, teckningen jag målar, kakorna vi bakar efter mormors recept, kören vi lyssnar på eller sjunger i. Kultur är upplevelser och aktiviteter som berör. Kultur är även de vanor, uppfattningar och värdegrund som vi delar med andra i en social gemenskap. Det är vad människor tänkt och skapat före oss och själva sättet vi lever på idag. Kanske är kultur själva livet.

Vad är folkhälsa och hälsa?

Folkhälsa är ett mått på en befolknings samlade hälsotillstånd, både vad gäller nivå och fördelning av de samlade individernas hälsa. En god folkhälsa handlar alltså inte bara om att hälsan bör vara så bra som möjligt. Den bör även vara så jämnt fördelad som möjligt.

Hälsa är däremot ett individuellt mått. Hälsa säger något om den enskilda människans kroppsliga och psykiska tillstånd. Hälsan kan således vara både god och dålig. En vanlig definition av om du har en god hälsa är om du som individ känner att du har psykiska och fysiska resurser för att möta vardagens krav.

Begreppet kultur och hälsa har på senare år fått en ny innebörd då man kan se samhällsnyttan av att arbeta med kultur som verktyg för en bättre folkhälsa. I Nationella folkhälsokommitténs slutbetänkande år 2000 – Hälsa på lika villkor framhölls att det finns vetenskapligt stöd för att kulturaktiviteter är ett värdefullt komplement till rehabilitering och behandling. Ett mer aktivt deltagande i kulturlivet skulle sannolikt medföra en bättre och mer jämlik hälsa i befolkningen. Till detta ska läggas att det idag finns både biologisk och humanistisk forskning som lyfter fram att blodtryck- och stresshormoner sjunker. Du som ledare för ett företag och som aktivt, eller passivt, tar del av kultur blir en mer ödmjuk och lyhörd ledare.

Följande länsövergripande dokument ligger till grund vid framtagandet av Kalmar läns strategi för hälsa och kultur:

- RUS – Regional utvecklingsstrategi för Kalmar län 2012 – 2020
- Kulturplan för Kalmar län 2015 – 2017
- Landstingsplan för Kalmar län 2016 – 2018

3. Syfte med strategin

Syftet med att ta fram en regional strategi för hälsa- och kulturarbetet i Kalmar län är att bygga en gemensam plattform för arbetet på länsnivå. Strategin är en överenskommelse mellan länets kommuner och landstinget i Kalmar län.

Strategins gemensamma plattform utgår från några grundläggande erfarenheter och antaganden. Flera av dessa tar sin utgångspunkt i befintliga länsdokument.

Kultur ska ses som en framgångsrik metod för en bättre folkhälsa i länet.

Kulturen ska ses som en förebyggande och hälsofrämjande metod.

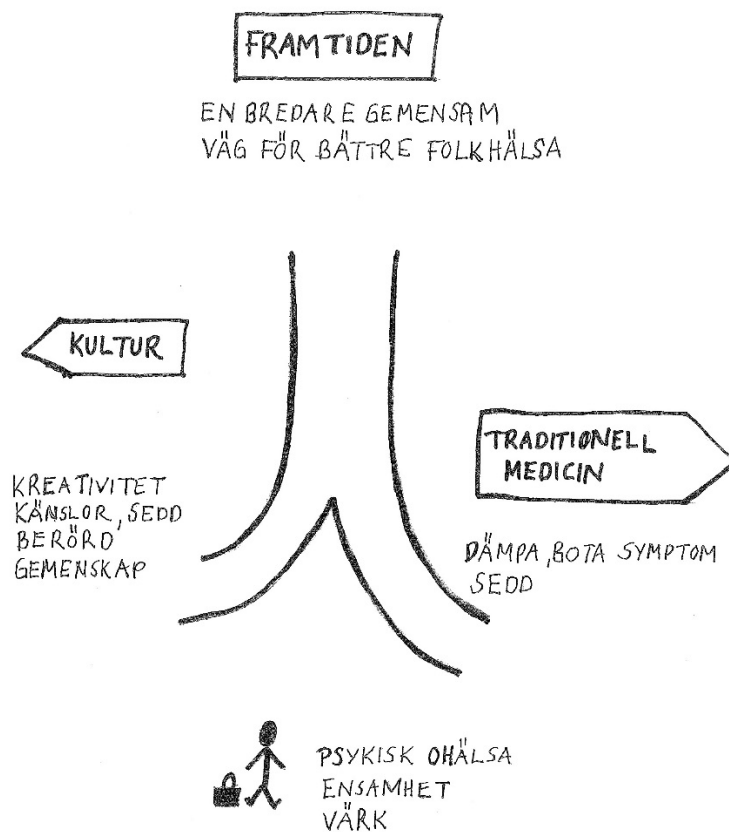
Länsinvånarna ska ha en demokratisk möjlighet att uppleva, utöva och delta i kultur.

Ett mångfaldsperspektiv, som ger alla lika möjligheter ska råda.

Ett jämställdhetsperspektiv, som ger alla, oavsett kön lika möjligheter ska råda.

4. Strategins mål

- En ökad och faktiskt självupplevd hälsa för länets invånare
- Att alla länsinvånare har tillgång till kultur
- Att kultur används som en metod för att främja hälsoarbetet i Kalmar län

5. Hur ska kommuner och landsting uppnå målen

Politiska riktlinjer och dokument

I processen med att arbeta fram en länsövergripande strategi för hälsa- och kultur i Kalmar län har ett förbättringsområde lyfts fram specifikt: Vikten av politiska riktlinjer och dokument, dels länsövergripande, men även kommunala. Vidare har samverkan, metodutveckling samt kompetenshöjning lyfts fram vilka också presenteras på kommande sida.

Landstinget ska prioritera att

- Poängtera sambandet mellan hälsa och kultur i länets regionala styrdokument
- Formulera hur kulturorganisationerna kan arbeta hälsofrämjande i de överenskommelser som landstinget gör med de regionala kulturorganisationerna
- Tydliggöra ansvarsfördelningen för hälsa och kulturfrågorna
- Ta fram en handlingsplan för implementering av erfarenheterna från projektet hälsa & kultur

Kommunerna ska prioritera att

- Kommunerna kan med fördel ta fram förvaltningsövergripande dokument kring hur kultur kan användas som hälsofrämjande metod. Dokumentet bör tas fram i bred samverkan med hälsocentral, berörda förvaltningar, civilsamhället etc.
- Socialnämndernas styrdokument ska innehålla skrivningar om på vilket sätt kultur främjar människor hälsa samt att kultur är en mänsklig rättighet
- De kommunala kulturplanerna ska innehålla skrivningar om på vilket sätt kultur främjar människors hälsa samt att kultur är en mänsklig rättighet

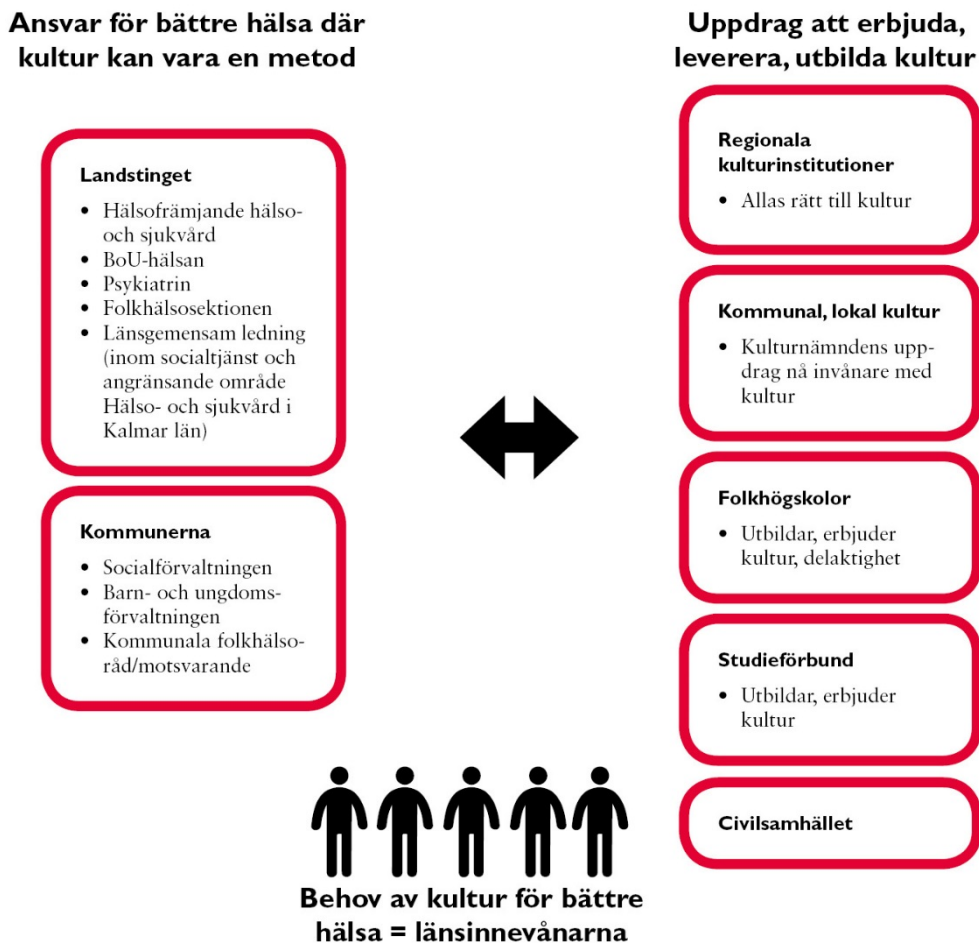
Samverkan, metodutveckling och kompetenshöjning

- Samverkan mellan hälso- och sjukvården, kulturaktörer samt kommunerna
- Metodutveckling – genomförda pilotprojekt med goda resultat överförs till övriga av länets kommuner
- Kompetenshöjning – Fortlöpande utbildning för inblandade aktörer om varandras verksamheter och kring begreppen hälsa, folkhälsa och kultur

6. Ansvarsfördelning och berörda parter

Förhoppningen är att strategin ska beröra alla aktörer inom områdena hälsa och kultur i Kalmar län. Kommuner, landsting och kulturorganisationer stöds av offentliga medel för att förverkliga strategin. Andra aktörer som privata kulturföretag, konstnärer, föreningar och studieförbund kan också omfattas av strategin.

Bilden nedan visar ansvarsfördelningen men också mångfalden på området:

De aktörer som främst kommer att beröras av strategin är:

De regionala kulturorganisationer som har överenskommelser om länsuppdrag med landstinget: Byteatern Kalmar Länsteater, Dans i Sydost, Hemslöjden, Konstmuseet, Läns museet, Länsmusiken, Reaktor Sydost, Regionbiblioteket, Riksteatern Kalmar län och Virserums konsthall.

Kultur och social omsorg i länets kommuner: Borgholm, Emmaboda, Hultsfred, Högsby, Kalmar, Mönsterås, Mörbylånga, Nybro, Oskarshamn, Torsås, Vimmerby och Västervik.

Landstinget i Kalmar län med länsjukhusen, psykiatri, hälsocentraler, kollektivtrafik och folkhögskolor.

Länets studieförbund samt övriga kulturaktörer.

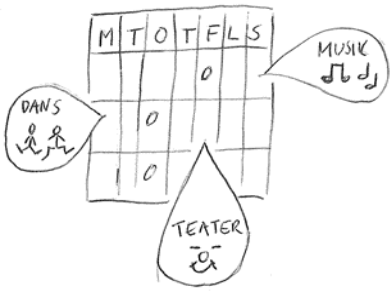
7. Samarbete med forskningen

Under projektåren har länet haft möjlighet att samarbeta med Dr Eva Boijner Horwitz som är kulturhälsoforskare. Hon har nyligen gett ut en antologi tillsammans med bland annat stressforskare Thöres Theorell. I antologin lyfter författarna bland annat fram en av orsakerna till att det inte har forskats mer inom området. I dagsläget konkurrerar forskning kring kulturaktiviteter och folkhälsa med forskning som berör kognitiva behandlingsmetoder vilka är lättare att se mätbara effekter av.

Molekylärbiolog Gunnar Bjursell har deltagit i ett flertal föreläsningar och diskussioner tillsammans med hälsa- och kultur i Kalmar. Hans sammanställning av den senaste forskningen visar tydligt på de biologiska effekter som kulturen har på oss. Vi vet idag att oxytocin, så kallat lugn- och rohormon, frisätts, blodtrycket sjunker, så även stressnivåer.

Lokalt i länet har projektet fått mycket draghjälp genom fil. Dr Christen Erlingsson som finns på Institutionen för vårdvetenskap på Linnéuniversitetet. Hon har varit behjälplig med att ta fram en enkät där deltagare i olika verksamheter har fått möjlighet att fylla i sin självupplevda hälsa. Vidare har hon genomfört kvalitativa intervjuer med deltagare från socialpsykiatri i Emmaboda inom ramen för rehabprojekt – Emmaboda.

Nationellt utkom 2015 Nordiska ministerrådet med en nordisk sammanställning om forskningsområdet utförd av Region Skåne med titeln "Vändpunkt- Förslag om kultur och hälsa". Förhoppningen är att sammanställningen ska ligga till grund för ett ökat engagemang för frågorna på nordisk nivå.

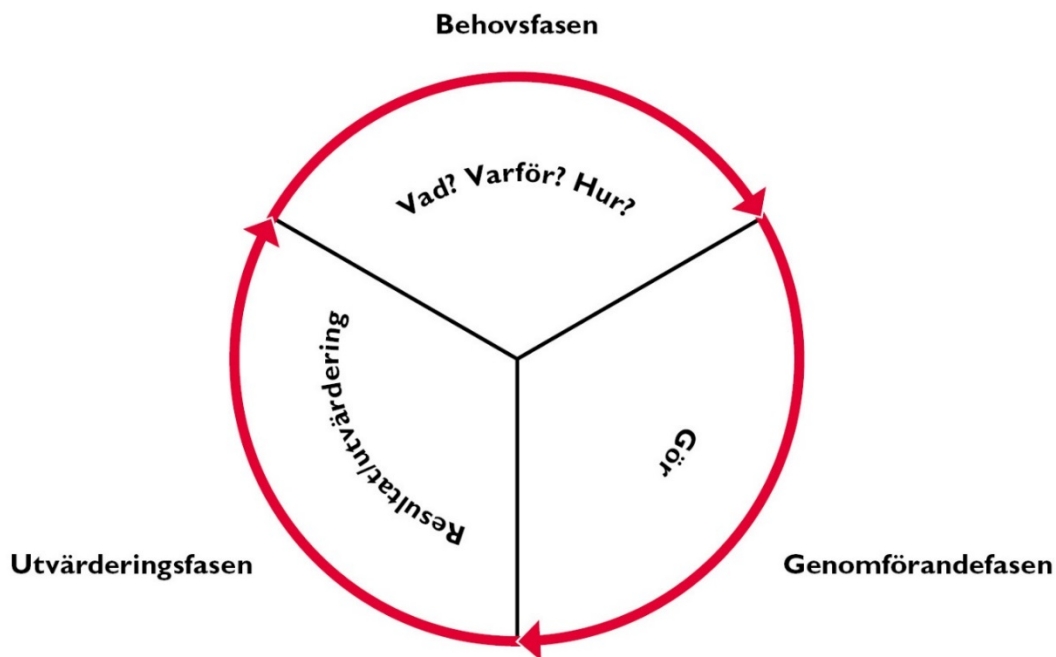
Dosett med medicin och kultur!

8. Implementering av strategin

För att framtagna strategier för hälsa- och kultur ska användas systematiskt i hälso- och sjukvården och i länets kommuner är det av vikt att handlingsplaner tas fram som visar vilken aktör som är ansvarig för vad, tidsplan för planerade aktiviteter, hur aktiviteten ska genomföras samt varför valda aktiviteter har prioriterats. Handlingsplanerna arbetas med fördel fram i samverkan mellan kommun, hälsocentraler och regionala och kommunala kulturaktörer.

Förändringshjulet nedan illustrerar hur processen bör se ut:

Behovsfasen

1. Analysera kommunernas och landstinget folkhälsoprofiler/välfärdsbokslut samt landstingets öppna jämförelser för att identifiera behov och målgrupper
2. Vilka kulturuttryck/kulturformer kan/bör användas för att möta behoven?
3. Kan kulturorganisationerna, folkhögskolorna, studieförbunden och lokal kultur motsvara målgruppernas behov?

Genomförandefasen

Gemensamma handlingsplaner arbetas fram som samtliga inblandade aktörer följer.

Utvärderingsfasen

Anser sig målgrupperna har fått tillgång till den kultur som de önskat sig och upplever regional och lokal kultur att de kan möta behoven som finns? Har den självupplevda hälsan förbättrats för målgrupperna.

Projektet ”Hälsa och Kultur i Hälsölandet Kalmar” och pilotprojekten

Kalmar län har, genom ett projekt, under tre år arbetat med att finna samverkan mellan hälsa och kultur. Insikten om att man arbetar mot samma mål och kan ha nytta av varandra är den viktigaste lärdomen. Mycket positivt har hänt under de år som länet, framförallt genom pilotkommunerna Mönsterås, Emmaboda och Västervik, har samverkat på området. Många utbildningar, seminarier, föreläsningar och diskussioner har genomförts. För att skapa de goda exemplen och hitta samarbeten har en rad pilotprojekt och utvecklingsprojekt genomförts.

Nedan beskrivs några av de goda regionala exemplen:

Rehabprojekt – konst och hemslöjd i Emmaboda

Deltagare från socialpsykiatrin har fått träffa en konstnär och en hemslöjdare under totalt sex månader med aktiviteter sex timmar varje vecka. Deltagarna har fått prova på allt från att avbilda strukturer i närmiljön till att uttrycka sina tankar om tid genom konsten. Återbruk har varit en av de utvalda metoderna – gör om och gör nytt, vilket gynnar både miljön och deltagarna när de befinner sig i processen.

Deltagarna har uttryckt att cirklarna med konstnär och hantverkare på allaktivitetshuset Loket har gett dem en meningsfull tillvaro och att de har orkat gå utanför dörren. Aktiviteterna har i många fall öppnat för nya samtal. En kvinna som deltog som handledare till sin man i tekniken textilgraffiti som innebar att deltagarna utmanade varandra genom att sy vartannat stygn på en gemensam bild, uppgav att hennes man, som lider av Parkinson, slutade skaka under aktiviteten vilket visar att konsten har biologiska effekter. Projektet kommer att integreras i kommunens ordinarie verksamhet. Vidare framställs en forskningsrapport under våren/sommaren 2016.

Kultur på recept i Mönsterås

Projektets syfte var att prova enkla och långsiktigt hållbara metoder för att öka välbefinnande och hälsa och bidra till att bryta isolering genom att främja delaktighet i kulturlivet. Grundtanken är Kultur på recept som förebyggande hälsovård. Målgruppen var cirka 120 nyblivna pensionärer per år, samt sjukskrivna och personer med psykisk ohälsa. Målgrupperna fångades upp på hälsocentralens livsstilmottagning. Kulturförvaltningen, med biblioteket i spetsen, samverkade med studieförbundet Vuxenskolan, lokala kulturföreningar samt Kalmar konstmuseum och skapade ett kulturkort samt en studiecirkel. De deltagande erhöll ett kulturkort som under ett år ger fritt inträde eller rabatt på utvalda arrangemang. Respektive kulturaktör utformar sitt ”erbjudande” till kulturkortet. Resultatet utföll positivt för alla parter, fler kom till kulturaktiviteter som arrangerades och människor bröt sin isolering och ökade sitt välbefinnande genom att delta.

Nätverk för kulturombud inom omsorgen med upptakt dans

Projektet startade med en inspirationsdag med inriktning på dans för äldre. Den här dagen var som en uppstart för att tänkta kulturombud skulle få något gemensamt att utgå ifrån. Nätverket av kulturombud består av 14 personer, två från varje geografiskt område. En framgångsfaktor för nätverket tros vara att kulturombudets ansvar har förankrats med respektive arbetsledare i skriftliga överenskommelser. Projektet har gjort att samverkan

mellan socialförvaltning och kulturenhet blivit väl etablerad. Av vikt är även att kommunen har anställt en kultursamordnare på heltid som inom sitt uppdrag har en samordnande roll för det nya kulturnätverket inom omsorgen. Dansen, som var den första praktiska verksamheten som kulturombuden arbetat med, föll mycket väl ut. Flera av boendena som var med har fortsatt med dans för de äldre och arbetssättet har spridits i länet.

Clowner inom vuxenpsykiatri

Under vintern 2015/2016 kom Plats på scen, bestående av professionella artister som är specialutbildade för att arbeta med barn och vuxna med nedsatt psykisk och/eller fysisk hälsa, att besöka vårdavdelningar på vuxenpsykiatri i Västervik. Besöken är fyra till antalet och vid varje tillfälle möter clownerna 30 personer. Målen är bland annat att undersöka vad som sker i mötet mellan clownerna, patienterna och personalen, men även visa på att mötet med clowner ger en högre grad av välbefinnande.

Reflektioner från verksamheten visar att clowner är utmärkta att använda för att bryta språkliga barriärer då de kommunicerar med kroppsspråk, musik och magi. Vidare är clownen öppen för vad som sker i varje situation och behöver inte förhålla sig till ett givet manus. Utvärderingsmaterial kring självupplevd hälsa har ej använts. Ansvariga chefer och genomförande clowner framhåller längre projektperioder för att kunna mäta minskat medicinanvändande etc.

Kulturarv som metod inom äldreomsorgen

Länsmuseet har samarbetat med äldreomsorgen i Mörbylånga och Kalmar kommuner sedan 2009 kring att utveckla användandet av kulturarv som en metod. Grunden har varit tidsresemotodiken. Genom att använda de äldres kulturarv, deras livsberättelser men även de lokala kulturmiljöerna och föremål samt över generationsgränser, kan man skapa en mer meningsfull tillvaro för de äldre. Även personalens kulturarv ska ses som en resurs. Det handlar om att sätta människan i centrum och skapa en delaktighet och om att göra skillnad på vardag och fest. Inom arbetssättet kan flera praktiska aktiviteter genomföras där man arbetar med minnesväskor, tidsresor, berättelser, historiska kläder och platser, traditioner, matlagning och musik - listan kan göras lång. Länsmuseet har genomfört utbildningar för chefer samt undersköterskor på flera boenden samt skapat två profilboenden mot kulturarv, Rönningegården i Mörbylånga och Ingelstorpsvägen 1 i Smedby. Utvärderingarna har varit mycket positiva och förändringsarbetet har haft stor betydelse.

Nöjesparken

Byteatern Kalmar län producerade under våren 2015 en musikalisk föreställning om folkparkernas historia under 1900-talet. Föreställningen har besökt äldreboende i Emmaboda, Mönsterås och Kalmar kommun. Syftet var att ge inspiration till vidare utveckling i arbetet med kultur i form av teater och musik på äldreboenden och i daglig verksamhet. I den utvärdering som genomförts framkommer att brukarna upplever ett ökat välbefinnande i nuet. Andra kommuner i länet har köpt in Nöjesparken i efterhand.

Kravlös dans för ungdomar med nedsatt psykisk hälsa

Målet med att erbjuda streetdance för elever med nedsatt psykisk hälsa är att uppnå ett ökat välbefinnande och en ökad livskvalité. Pojkar och flickor från årskurs sju i Emmaboda har träffats 1 kväll i veckan (totalt 6 veckor) under ledning av utbildad dansare. Utvärdering av projektet inkommer under våren 2016. Erfarenheterna från projektet kommer att ligga till grund för kommande hälsa- och kultursatsningar inom skola och kultur i andra kommuner i länet.

Hemslöjdsutveckling med äldreomsorgen

Projektet var ett samarbete mellan hemslöjden i Kalmar län och träffpunkterna på två äldreboenden i Kalmar kommun. Syftet var att utveckla dem "pysselverksamhet" som man genomför på träffpunkter. Hemslöjdskonsumenten och hantverkaren har i samråd med äldreomsorgspersonalen provat nya metoder och material med de äldre besökarna. Fyra slöjdidéer som togs fram har sedan presenterats i en manual som spritts till äldreomsorg i länet.

Musik-Serum för dagens bristvara= glädje

Pågående projekt-Text kommer

Kulturkanal

Pågående projekt -Text kommer

Bilaga 2

För dig som vill veta mer:

www.ckh.gu.se

www.kulturellahjarnan.se

<http://www.kulturradet.se/sv/Kultur-och-halsa/Sverige/Riksdagens-kultur--och-halsagrupp/>

<http://www.kulturradet.se/sv/Kultur-och-halsa/>

<http://kulturochhalsa.org/kategori/eva-bojner-horwitz/>